

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת וישלח תשע"א "ויבא יעקב שלם"

"ותקע פה ירך יעקב" - מה משמעות הדבר?

התורה מספרת: "וינתר יעקב לבדו, ויאבק איש עמו עד עלות השחר" (בראשית לב, כה). מי היה אותו איש? - "פירשו רבותינו זכרונם לברכה, שהוא שרו של עשו" (רש"י שם). שרו של עשו נטפל אל יעקב, ונאבק עמו כל הלילה, עד עלות השחר. "ויבא פי לא יכל לו, ויצע בכף ירכו, ותקע פה ירך יעקב בהאבקו עמו" (שם, כו).

מה משמעותה של פגיעה זו? - לפגיעה זו שתי משמעויות. משמעות פרטית ליעקב, ומשמעות כללית לכלל ישראל. המשמעות הפרטית היא, שיעקב כבר לא איש תם. הוא נעשה בעל מום, ונפסל לעבודת הקרבנות. לפי שנטל יעקב את הבכורה מעשו - לפי שהעבודה בבכורות (רש"י שם כה, לא) [ורצה לעבוד במקום עשו, כפי שהזכרנו בשיחה לפרשת תולדות] - נגע שרו של עשו בכף ירך יעקב, כדי להפכו לבעל מום ולפסלו מן העבודה (בעל הטורים שם לב, כו). [לכן, כשעשו מציע אח"כ ליעקב: "נסעה ונלכה, ונאליכה לנגדך" (שם לג, יב), אומר לו יעקב: "אדני ידע פי הילדים רבים והצאן והבקר עלות עלי, ודפקום יום אחד נמתו כל הצאן. יעבר נא אדני לפני עבדו, ונאני אתנהלה לאטי" וכו' (שם יג-יד). "לאטי", מסביר רש"י, "לאט שלי". מה הכוונה בזה? אולי הכוונה היא כך: לא רק בגלל שהילדים רבים והצאן והבקר עלות עלי" אינני יכול ללכת אתך, אלא יש גם סיבה נוספת לכך. והיא, שגם אני בעצמי מוכרח ללכת לאט. למה? כי אני צולע, ואינני יכול ללכת מהר. זהו "ונאני אתנהלה לאטי", לאט שלי. כלומר, גם בגלל עצמי, מוכרח אני ללכת לאט].

והנה, מפגיעה זו מתרפא יעקב די מהר. מיד אחר כך נאמר, "ויבא יעקב שלם עיר שקם" (שם, יח). שלם - שנתרפא מצלעתו (רש"י שם), וחזר להיות כשר לעבודה. ובכל זאת, מה שכן נשאר מהפגיעה הזו, היא הפגיעה הכללית שנגרמה ע"י המלאך. בפגיעתו של המלאך ביעקב, מצליח שרו של עשו להכניס טומאה מסויימת לכלל ישראל. הפגיעה הרי היתה בלילה, ולילה רומז על זמן הגלות. לכן יעקב איננו שלם במשך הלילה של הגלות. הוא צולע על ירכו. יוצאים ממנו מתיוונים, צדוקים, קראים, מומרים, משכילים, אפיקורסים, רפורמים, חילונים, כל אלו באים מהפגיעה שפגע שרו של עשו בכף ירך יעקב. עם ישראל בכללותו נשאר דבוק בה, אבל הוא לא שלם. יש בו כל מיני צליעות. לולא פגיעת שרו של עשו ביעקב, לא היו בעם ישראל מתיוונים וחילונים וכדו'. רק בגלל פגיעתו של המלאך אנו סובלים מן התופעות האלו.

המתיוונים וממשיכיהם

ההופעה הראשונה של הנזק שנגרם כתוצאה מפגיעת שרו של עשו ביעקב, היתה בתופעת המתיוונים בבית שני. אחר כך, עם מיגורה של יון ע"י החשמונאים, ההתיינות מחליפה צורה. הרב יצחק אייזיק הלוי ז"ל, בעל "דורות הראשונים", מסביר, שהמתיוונים המשיכו למעשה להתקיים גם אחרי נפחון החשמונאים על היננים. הצדוקים והביתוסים שהתחילו להופיע בתקופה זו, היו למעשה אותם אנשים שהיו תחילה מתיוונים. אלא מה? כל זמן שיד יון היתה על העליונה, היה כדאי להם להתיוון. הם עבדו לאילי יון, וזכו עבור כך לעושר וכבוד. אחר כך, כשגברה יד בית חשמונאי, לא יכלו להמשיך במעשיהם, להיות "מתיוונים" ולעבוד לאילי יון, שכן החשמונאים היו רודפים אותם וממיתים אותם כעובדי עבודה זרה, ועל כן הם ממציאים שיטה אחרת: תורה שבכתב כן, תורה שבעל פה לא.

אחר כך, בסוף ימי בית שני, כששוב מטה יד ישראל ויד רומי על העליונה, הם מתחברים לרומאים, והם מפלגת השלום עם רומי. לאורך כל אותם דורות הם מעוניינים בשלטון, בכבוד ובעושר. ולכן - תלוי מי שולט: אם היוונים שולטים - הם עם היוונים; אם בית חשמונאי שולטים - הם עם בית חשמונאי (לפחות למראית עין); ואם רומי ח"ו שולטת - הם עם רומי. אין כאן שינוי עמדה, אלא עקביות שיטתית לאורך כל הדרך, כאשר הכלל המנחה אותם תמיד הוא - להיות עם השולט. הרי "אין עולם אלא אחד", והוא העולם הזה [כפי טענו הצדוקים (ברכות נד, א)], וא"כ יש להשתדל להנות בו כמה שיותר, בלי "חומרות" ואיסורים מיותרים, וא"כ הטוב ביותר הוא להתחבר עם החזקים. הם לא צדקו, כי החשמונאים דוקא נצחו את היוונים החזקים, אבל השיקול שלהם היה להתחבר עם החזקים, ובוזה הם לא שינו את דעתם לאורך כל הדרך. גם כשהם מודים בתורה שבכתב (לאחר שגברו בית חשמונאי על היוונים), אין זה אלא מן השפה ולחוץ, שהרי אין טעם לקיים תורה שבכתב אם אין עולם הבא לקבל בו שכר עבור זה. אלא מה? זה "לא באופנה" כעת להיות מתיוון, כעת ב"אופנה" להודות בתורה, לכן הם מודים בתורה. לא שיש כאן אמונה אמיתית בתורה.

התימה הוא, שגם בית חשמונאי עצמו נתפס לשטות הזאת של הצדוקים. יוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי (ברכות כט, א).

יעקב חוזר אל אביו - רמז לימות המשיח

אח"כ מספרת התורה: "וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל, וַיֵּט אֶתְּלָהּ מִקְּלָאָה לְמִגְדַּל עֶדְרָה. וַיְהִי בְּשָׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהוּא, וַיִּלְךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁפַּב אֶת בְּלֵקָה פִּילֶגֶשׁ אֲבִיו" (בראשית לה, כא-כב). מה פירוש "בְּשָׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהוּא"? למה תלה הכתוב מעשה זה במה שהיה יעקב בארץ ההיא? אומר רש"י: "עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה". כלומר, כל המעשים וכל הצרות שקרו כאן - מעשה דינה, ופטירת רחל, ומעשה ראובן עם בלהה - באו ליעקב מפני שהתעכב "בְּאֶרֶץ הַהוּא", "מִקְּלָאָה לְמִגְדַּל עֶדְרָה", ולא הזדרז לבוא אל אביו לחברון² (גור אריה שם, כב).

והנה, ידועים דברי הרמב"ן, שתולדות עם ישראל מתחלקות לשני שלבים. יש "סיבוב קצר", ויש "סיבוב ארוך". הסיבוב הקצר מתחיל בזה שאברהם אבינו יורד למצרים, אחר כך הוא נמשך עם כל מעשי אברהם יצחק ויעקב, ומסתיים בכך שיעקב חוזר מחרן ומגיע בחזרה אל יצחק אביו. זהו קיצור כל תולדות עם ישראל. והסיבוב הארוך הוא, שיוסף יורד למצרים בפרשת וישב (שזו תחילת ירידת ישראל למצרים), אח"כ באים כל שאר הגלויות, וסיום המהלך הוא בביאת מלך המשיח ובגאולה האחרונה. מה שקרה לאבות הקדושים בפרשיות אלה, הוא תמצית ושוורש לכל מה שקורה לעם ישראל במהלך הדורות, ובלשון הרמב"ן - "מעשה אבות סימן לבנים" (רמב"ן שם יב, ו).

והנה, לפי מהלך זה, שביאת יעקב אל אביו מכוונת כנגד ימות המשיח, יש לומר (על פי דברי רש"י), שהתורה מרמזת כאן, שכל הצרות תיפסקנה כשישראל יבוא אל אביו. כל זמן שהוא לא בא אל אביו, יש צרות עם דינה, רחל וראובן. אבל כשיעקב יבוא אל אביו, יגמרו הצרות ולא תהיינה יותר צרות. כמדומני, שזה מה שרצה רש"י לרמז בדבריו כאן, ש"עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו (ליעקב) כל אלה".

חז"ל אומרים עוד, שאחרי שחזר יעקב אביו לארץ, ביקש יעקב לישב בשלוה. אמר הקב"ה: "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה"?! (רש"י שם לו, ב). מה הפירוש בזה? חושבני שהפירוש בזה הוא, שיעקב רוצה שגם מה שיהיה בימות המשיח יהיה מרומז בתורה. הרי מאז שיעקב חזר אל אביו (שזה מרמז לימות המשיח ואחרית הימים) ועד למכירת יוסף (כחמש עשרה שנה אח"כ) - שבזה מתחילה גלות מצרים (וזה שייך כבר ל"סיבוב הארוך") - יש קצת שלווה ליעקב. שלנת אחרית הימים. אבל התורה לא מספרת מאומה על השנים האלה. כי מה יהיה ואיך יהיה בימות המשיח - התורה לא רוצה לכתוב, ולו ברמז. יעקב רוצה "לישב בשלוה", לדעת מה יהיה בימות המשיח. אבל הקב"ה לא רוצה לכתוב על זה בתורה. זה כמוס לצדיקים לעתיד לבוא. רק כשנזכה לימות המשיח, אז נדע מה יהיה בזמן ההוא.

הרגו את חכמי ישראל (ע"י שם), והגיעו לכך שגם נלחמו ביניהם. הורקנוס ואריסטובלוס מבית חשמונאי נלחמו עם ישראל. הם פנו לרומאים שיכריעו ביניהם, וגרמו שהרומאים יכבשו את ירושלים, עוד לפני החורבן (ע"י רש"י שיר השירים ו, יב). אח"כ, הורדוס, העבד של בית חשמונאי, הורג את כל בית חשמונאי (ב"ב ג, ב), עד שחז"ל אמרו, שכל מי שאומר שהוא מבית חשמונאי הוא עבד, כי לא נשאר זכר לבית חשמונאי, חוץ מאותו עבד וצאצאיו, שהיו עבדים כמותו (קידושין ע, ב). הרי הורדוס הוא מאלה שהחשמונאים הכניסו לעם ישראל, ומפני שגיירום בעל כרחם, לכן גרם הדבר הזה לסוף של בית חשמונאי. קשה להבין, איך אותה משפחה מפוארת, שקידשה את השם כל כך, אבדה בסוף מתוך עם ישראל. גם אבדה בגוף, שנהרגו כולם, וגם אבדה ברוח, שנהיו צדוקים. הרמב"ן אומר, שהם לא היו ראויים למלכות. המלכות שייכת לבית דוד, והם לקחו את המלכות לעצמם, "והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום" (רמב"ן בראשית מט, י). אבל חשבתי גם טעם אחר למה נכרתה משפחת בית חשמונאי. אולי בגלל שהם עשו את הנס, הם לא היו יכולים לרדת מהמדורגה שלהם, שדבר שנעשה בו נס כבר לא יכול לשמש לחולין, כמו שמוצאים בחז"ל (ע"י תענית כד, ב). לכן, היות שהם משפחה שנעשה בה נס, הם לא יכולים עוד להתקיים סתם כך.

איסור אכילת גיד הנֶּשֶׁה - רמז לצומות החורבן

על כל פנים, כל הצליעות שמוצאים בעם ישראל, הן מהנגיעה של המלאך בכף ירך יעקב. כמו כן, גם מה שרצה שְׁרוּ של עשו לפסול את יעקב מן העב ו ד ה, גם זה הצליח בבחינה מסויימת בבית שני, שהתרשלו בבנין המקדש, ואח"כ גם בעבודת הקרבנות, שזה הביא לגזרות יון וביטול העבודה בזמן היונים (ע"י ב"ח או"ח סוף סי' תר"ע), ולבסוף גם לחורבן המקדש וביטול העבודה לגמרי עד עצם היום הזה. הפסוק אומר, "עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה" (בראשית לב, לב). יש שכתבו, ש"נֶשֶׁה" הן אותיות "שְׁנָה", ושהלאו של "לא יאכלו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה" רומז על ימי השנה בהם אסור לנו לאכול בגלל הפגיעה הרוחנית הזאת. יום הכפורים ותענית אסתר אינם רמוזים כאן, כי בהם אסור לאכול מסיבות אחרות, אבל רמוזים כאן ארבעת הצומות שקשורים לחורבן: "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד". "את" - ראשי תיבות "אב תשיעי", כלומר תשעה באב¹, "גיד" - ג' רומז על ג' בתשרי, רומזת ל' בטבת, ומנין אותיות "גיד" (בגימטריא) הוא שבע עשרה, רמז לשבעה עשר בתמוז ("עקידת יצחק" לר"י עראמה, פר' וישלח שער כ"ו, דף ר"ד סוף ע"ב). בימים אלה "לא יאכלו בני ישראל", מפני שהמלאך נגע בגיד הנשה של יעקב והכניס בו פגם, ממילא גרם הדבר להתגברות שרו של עשו ולחורבן בית המקדש.

שלנו. צריך לעבור את הלילה הקשה הזה, את הגלות, וכן את החושך של הלילה. החושך שבלילה הרי הוא גזרות יון. "חֲשֵׁךְ [על פני תהום] (בראשית א, ב) - זו יָן, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה" (ב"ר ב, ד). גזרות אלו, וכל מיני גזרות אחרות שגזרו עלינו בדורות מאוחרים יותר, הן החושך שבלילה. אך בעזרת ה', נעבור את הלילה הזה, עם כל הקשיים שבו, ונגיע אל אור הבוקר!

חלום יעקב - חלום על חורבן המקדש

והנה, ענין הגלות אצל יעקב רמוז גם בלילה אחר ובאירוע אחר שעבר יעקב אבינו. כשיעקב יוצא מארץ ישראל לגלות בחרן, הוא מגיע לבית א-ל וחולם שם חלום. כשמתעורר יעקב מאותו חלום, הוא אומר: "אֵין זֶה פִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים" (בראשית כח, יז). מה פירוש "אֵין זֶה פִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים"? מדוע לא אמר בקצרה, "יש כאן בית אלקים"? פירשו חז"ל, שראה בחלומו את המקדש חרב, ועל כן אמר: "אֵין זֶה פִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים", כלומר: המקדש נחרב ואֵין זֶה פִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים" (בראשית כח, יז) [נרמז דרשת חז"ל זו רבי אלעזר הקליר, בקינה שחיבר לתשעה באב ("אֵיכָה את אשר כבר עשוהו" וכו'): "נְשָׂרָה שְׂמוֹמוֹ, וּיקוֹנוֹן: 'אֵין זֶה'"].

על פי דרשת חז"ל הנה"ל ניתן אולי להסביר עוד, מדוע שכב יעקב לישון באותו לילה, לאחר שבמשך ארבע עשרה שנים שהיה בשיבתו של עבר לא ישן, רק עסק בתורה (רש"י בראשית כח, יא). התשובה: "וַיִּלָּן שָׁם - פִּי בָּא הַשְּׁמַשׁ" (בראשית שם). מהו "פִּי בָּא הַשְּׁמַשׁ"? "ניבא שעתידין ישראל לחטוא ורוח הקודש מסתלקת מהם" (נחומא יָשָׁן, ויצא ד), ואפשר שכבר הבין מזה שגם המקדש יחרב (עוד לפני שראה זאת בחלום), ונעשתה לו אותה שעה כתשעה באב, שאסור ללמוד בו תורה מפני הָאֵבֶל (ש"ע או"ח סי' תקנ"ד ס' א'), וכיון שלא יכול היה ללמוד - שכב לישון. [זכר לאותו "תשעה באב", יש שמניחים אבן תחת ראשם כששוכבים לישון בלילה תשעה באב, כדי להצטער במשכבם, כפי שעשה יעקב, שָׁשָׁם אבן מראשותיו באותו לילה (בראשית שם) (הרמ"א או"ח סי' תקנ"ה ס"ב)].

אולי מפני זה, כשיעקב נמצא בבית א-ל, הוא מתקן תפילת ערבית [ע"י בגמ' (ברכות כו, ב), שלמדו שיעקב תקן תפלת ערבית מן הפסוק "וַיִּפְגַּע בְּמִקְוֵים" שנאמר ביעקב בהגיעו לבית א-ל (בראשית כח, יא. וע"י רש"י שם)]. כי יעקב רואה שם את החורבן והגלות, ולכן הוא מתקן תפילת ערבית כנגד זמן הגלות. הרי אנו מתפללים בערבית: "והסר מעלינו אויב דבר וחרב רעה ויגון". בשחרית ומנחה האויב והדבר אינם שולטים, אבל בזמן הגלות הם שולטים, ועל כן צריך להתפלל שה' יסלקם מעלינו.

מטעם זה, בעוד תפלות שחרית ומנחה הינן חובה, תפלת ערבית אינה אלא רשות (ברכות שם). מדוע? מפני שתפלות שחרית ומנחה הן פְּי וּם, בזמן האור, הרומז

האבק במתינונים של ימינו, וגם לקרבם

חז"ל אומרים, שְׁרָפִי, שהיה המנהיג של כלל ישראל בדורו, בכל פעם שהיה צריך להפגש עם נציגי המלכות הרומאית (שמְשֵׁלָה בימיו בארץ ישראל), היה מעיין בפרשה זו, להוציא ממנה רמזים ודרכים, איך לכלכל דבריו ומעשיו עם בית המלכות. פעם אחת כשלא עיין, ניזוק באמת, מחמת שלא עיין בה (ב"ר עז, טו). כי כל הפגישה של יעקב עם עשו היא הכוונה לדורות איך צריך להתנהג עם עשו, "ויש בה רמז לדורות, כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו, יארע לנו תמיד עם בני עשו" (רמב"ן בתחלת הפרשה).

המאבק שלנו כיום הוא מאבק כפול. מצד אחד יש לנו מאבק עם הגויים על א"י, הם לא רוצים להכיר בזכות שלנו על ארץ ישראל ועל ירושלים, [האונ"ם כבר החליט שקבר רחל שייך להם. הייתי מציע להם קברות אחרים, אבל הם רוצים דווקא את קבר רחל!...] ומצד שני יש לנו מאבק עם המתינונים של דורנו, שמנסים לעקור את התורה מעם ישראל. צריך לצאת בנצחון משני המאבקים האלו, והמאבק הוא קשה מאד. אבל יחד עם זה צריך להאמין, שאנו מתקרבים ב"ה לסופו של המאבק. מתקרבים למצב של "וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל יַצְחָק אָבִיו" (בראשית לה, כז), שזהו המצב של ימות המשיח.

ולצד המאבק, צריך גם לקרב את החילונים. לקרב אותם בזרועות פתוחות. אבל יחד עם זה צריך להזהר מהם, כפי שמזהיר הקב"ה את ירמיהו: אִם תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבְךָ - אם תצליח להשיב את ישראל בתשובה - "לְפָנַי תֵּעַמְד" (ירמיהו טו, יט). תזכה לישב בשיבה של מעלה. "וְאִם תִּזְעַד יָקָר מְזוּלָל" - אם תצליח להפוך עם הארץ לתלמיד חכם, להוציא "קָרָה" מאנשים זולים - "כְּפִי תִהְיֶה". פיך יהיה כמו פי, כביכול. שאם אגזור גזירה רעה על ישראל ח"ו, תוכל לבטלה (ב"מ פה, א). אבל ההמשך של הפסוק הוא, "וַיִּשְׁבוּ הַמָּה אֲלֵיךָ, וְאָתָּה לֹא תָשׁוּב אֲלֵיהֶם" (שם, כ). כלומר, הַנְּהַר והשמר, שאתה תהיה זה שמשפיע עליהם, ולא להפך ח"ו. צריך להזהר שלא להיות מושפע.

אבל אנו יודעים שהמאבק הזה סופו להגמר בנצחון, כמו אצל יעקב. המלאך מודה בסוף ליעקב, שהוא המנצח. "כִּי שָׂרִיף עִם אֱלֹהִים [כלומר, עם המלאך] וְעַם אֲנָשִׁים [רש"י: עשו ולבן] וַתּוֹכַל" (בראשית לב, כט). הצליעה על הירך היא זמנית בלבד. היא לא סופית. הסוף יהיה, ש"וַיָּבֵא יַעֲקֹב שָׁלֵם", שכל חלקי עם ישראל ישוּבוּ לקיים את התורה והמצוות. אם יש כאלה שהם רחוקים לגמרי, אולי ח"ו ישמדו, אבל אנחנו איננו מתפללים על זה. אנו מתפללים שכולם יכירו במלכות שמים, וכולם יקבלו עליהם עול תורה ומצוות. אפילו על אומות העולם איננו מתפללים שימותו. מתפללים לתקן עולם במלכות ה', שכלם יאמינו במלכות ה', כמו שמבטיח לנו הנביא, שלעתיד לבוא "וַיְהִי כִּי עָמִים רַבִּים וַאֲמָרוּ לָכֵן נִנְעָלָה אֶל ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, וַיִּרְאוּ מִדְּרָכָיו וַיִּנְלָכָה בְּאֶרְצוֹתָיו, כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבָר ה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיהו ב, ג). זו המטרה שלנו. לא להשמיד את הגוים, אפילו לא להשתרר על הגוים, אלא שהגוים יבואו וירצו ללמוד תורה ולקיים מצוות, זה היעוד

(בראשית לב, ה), ותרי"ג מצוות שמרתי" (גְרָתִי - אותיות תרי"ג) (רש"י שם). עם כל הקשיים ועם כל הסבל - תרי"ג מצוות שמרתי! לא ויתרתי על שום מצוה ועל שום הלכה! "וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלֹם עִיר שְׁקֶם" - "שלם בגופו, שנתרפא מצלעתו... ושלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן" (רש"י שם לג, יח).

התפקיד שלנו הוא להמשיך את השלמות הזאת. כבר דברנו על כך שמלכות יון עסקה בהשכחת התורה מעם ישראל, ולצערנו, היו לה גם "הצלחות" בזה. אנו צריכים להתגבר על כך. לעסוק בהפצת התורה לכל עם ישראל, אבל קודם כל - לעצמנו. להיות בעצמנו גדולי תורה, לעמול על זכירת התורה, על ידיעת התורה לעומק, להבין כל דבר, ואם בעוונותינו נעשתה תורה כשתי תורות וכמאה תורות - להשתדל להבין את כל השיטות. למה רש"י פירש כך, למה תוספות פירשו אחרת, למה הרמב"ם פסק מה שפסק, להבין את כל הדרכים, ולהוציא את כל השבעים פנים לתורה לאור, ובעזרת ה' נגיע במהרה בימינו לאור הגדול, שזה אורו של משיח, שאז - "וּמְלֶאכֶה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה', פְּמִים לְיָם מְכֻסִּים" (ישעיהו יא, ט). שוב תשב הסנהדרין הגדולה בלשכת הגזית, ואולי כבר יעמוד משה רבינו וילמד אותנו, ואם לא משה, אז אליהו ומשיח ילמדו אותנו. נכון שאנו רוצים גם בית מקדש וקרבת, ומלכות בית דוד, אבל הדבר החשוב מכל הוא, שהתורה תחזור להיות תורה שלמה. יעלם החושך של מלכות יון, החושך של גזרות רומי, ויתקיים הפסוק: "פִּי מִצִּיּוֹן תִּצְאָה תוֹרָה, וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם".

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

על זמן הגאולה. וכיון שהגאולה היא ענין ודאי שמוכרח להיות, שהרי היא מעיקרי אמונתנו (העיקר הי"ב), על כן גם התפלות שכנגדה - חיובן מוחלט. אבל הגלות איננה חלק הכרחי מתכנית הבריאה (כי לולא היו ישראל חוטאים, לא היו גולים), ועל כן תפלת ערבית שהיא כנגד זמן הגלות איננה חובה אלא רשות בלבד.

אבל גם דבר חיובי מתחדש ליעקב אבינו בחלום שחלם בבית א-ל. כשיעקב מתעורר מן החלום, הוא אומר: "אָכֵן יֵשׁ ה' בְּמִקוֹם הַזֶּה, וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי" (בראשית כח, טז). וקשה לכאורה: מה פירוש "לא ידעתי"? ודאי שידע! הרי בגלל זה הלך לשם! "אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו"? (רש"י שם, יז). הוא ידע שכאן המקום הנבחר, שבו עקד אברהם את יצחק, ולשם בא יצחק אביו להתפלל, "וַיִּצְאָה יַעֲקֹב לְשׁוּחַ בְּשֹׁדֵה", דרשו חז"ל שבא להר המוריה להתפלל שם (פסחים פח, א), אז מה פירוש "וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי"? אלא שכוונת יעקב לומר, שלא ידע שגם בזמן החורבן השכינה שורה שם. הוא סבר שרק בזמן שהמקדש עומד על מכוננו שורה השכינה בהר המוריה, אבל בזמן החורבן והגלות (שאליה הוא יוצא עתה, בדרוכו לארם נהרים) סבר שהשכינה אינה שורה שם עוד [ומה שבא להתפלל שם הוא רק מצד שזהו "מקום שהתפללו בו אבותי"]. אבל עתה מתחדש לו, שגם בזמן הגלות והחורבן "יש ה' במקום הזה". זה נתחדש ליעקב באותו הלילה, שגם בזמן הגלות - השכינה אינה זזה מהר המוריה (עי' שמו"ר ב, ב).

"וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלֹם" - להמשיך בשלמותו של

יעקב!

יעקב מרמז בתולדות חייו על הגלות והחורבן, ועל המאבקים שיש בהם לישראל עם הגויים. אבל גם לזה יעקב רומז לנו - שהוא מצליח להתגבר על הכל! הוא מתגבר על לבן הארמי, הוא מתגבר על שרו עשו, וגם על עשו עצמו הוא מתגבר. "כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים [כלומר, עם המלאך] וְעַם אַנְשֵׁים [רש"י: עשו ולבן] וַתּוֹכֵל". אבל לא פחות חשוב מזה, שגם על עצמו יעקב מצליח להתגבר! "עַם לִבְךָ גְרָתִי

1. בזהר מבואר, דש"ס גידין יש באדם כנגד ש"ה ימות החמה, וגיד הנשה הוא כנגד יום ט' באב, שבו יש שליטה לעשו (כמו שהיה במאבק בין יעקב לשרו של עשו, שבגיד הנשה הצליח המלאך לפגוע), ולכן בו נחרב המקדש. "עַל פֶּן לֹא יֵאָכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גֵּיד הַנֶּשֶׂה", שלא אוכלים ביום הזה המכוון כנגד גיד הנשה, "וכל מאן דאכיל בתשעה באב, כאילו אכיל גיד הנשה" (זהר ח"א קע, ב).

2. וכפי שפירש רש"י גם לעיל (לה, א), לגבי מעשה דינה: "לפי שאחרת בדרך, נענשת ובאה לך זאת מבתך".

3. "יָשָׁר" פירושו "נְרָאָה", כמו: "כִּי מֵרֵאשִׁית צָרִים אָךְ אָךְ נִוּוּ, וּמִגְבֻעוֹת אֲשֶׁר נִוּוּ" (במדבר כג, ט); "אָךְ אָךְ נִוּוּ וְלֹא עָתָה, אֲשֶׁר נִוּוּ וְלֹא קְרוּב" (שם כד, יז). ועי' רש"י בראשית מט, כב (ד"ה בנות צעדה עלי שור) ודברים כט, יח (ד"ה בשכרות).